

УДК 373.3.091.32:811.161.2

Ж. Г. Козлова,
вчитель початкових класів Комунального закладу
«Луцький навчально-виховний комплекс № 9 Луцької міської ради»

Слова, близькі за значенням (синоніми). Редагування тексту «Осінь»*

Конспект уроку, 3 клас

В ігровій формі, прищеплюючи дітям любов до природи й художнього слова, подано навчальний матеріал про синоніми.

Ключові слова: повторення, текст, редагування, синоніми, частини мови.

Козлова Ж. Г. Слова, близкие по значению (синонимы). Редактирование текста «Осень».

В игровой форме, прививая детям любовь к природе и художественному слову, подан учебный материал о синонимах.

Ключевые слова: повторение, текст, редактирование, синонимы, части речи.

Kozlova Zh. H. Words Similar in Meaning (Synonyms). Editing the Text „Autumn”.

It is given educational material about synonyms in a playful form, inculcating love to the nature and the art word in children.

Key words: repetition, text, editing, synonyms, parts of speech.

Мета: учити знаходити синоніми в тексті, з'ясувати їх значення залежно від стилю мовлення та контексту (текстуальні синоніми); визначати, якими частинами мови може виражатися синонімія; спостерігати за роллю синонімів у текстах художнього стилю;

розвивати мовне чуття, формувати увагу до лексичного значення слова залежно від контексту, навичку користування синонімами для увиразнення тексту;

виховувати любов до природи, почуття прекрасного.

Обладнання: плакат «Дівчина Осінь», осінні листя, відеоролик «Осінь у природі», картки з індивідуальними завданнями, сигнальні картки, аудіозапис твору А. Вівальді «Листопад», скринька з листочками-завданнями, фонограма твору О. Верещагіної «Осінь», таблиця до гри «Допоможи Осені пригадати», словник синонімів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. Організація учнів до роботи

Продзвенів для нас дзвінок,
Починається урок.
Попрацюємо старанно,
Щоб почути укінці,
Що у нашій дружній класі
Діти просто молодці!

II. Актуалізація опорних знань

– Чи любите ви приймати гостей? А сьогодні до нас завітала дивна гостя. Хто вона така, ви самі здогадаєтесь:

Мандрує вона гаєм,
Дарунки роздає.
Ось жовтий лист спадає
І холодніш стає.

– То хто прийшов до нас у гості? Звичайно, Осінь.

А які слова вам підказали, що це саме вона? (*Дарунки роздає, жовтий лист спадає, холодніш стає*). Але дарунки може нам принести і весна, і зима, і літо. Холодніше може стати теж у будь-яку пору року. То чи можна саме ці слова вважати найголовнішими, щоб здогадатися, що це Осінь? А яке явище може відбуватися лише восени? Звичайно, листя жовкне й опадає. Вони є найголовнішими для того, щоб правильно відгадати загадку. А знаєте ви інші істотні ознаки осені? Ми зараз спробуємо їх почути і побачити. (*Супровід перегляду текстом*).

– Осінь замріяна та ніжна, як гарна мелодія. Слухаєш мелодію осені, спостерігаєш за природою – і відчуваєш її вродливу красу. В ній поєднались чарівність барв літечка і перші подихи зими. Навіть слово «осінь» золотаво-сонячне, у ньому так багато радості й смутку.

Які ж іще ознаки осені ви помітили, переглядаючи відеопроєкт?

III. Мотивація навчальної діяльності

– Осінь у гості прийшла, звичайно, із сюрпризами. Ось перший: вона надіслала вам листа. Зараз я його прочитаю.

«Любі діти! Учора я завітала на урок в одну зі шкіл міста і почула, як діти розповідали про мене. Слова вони дібрали гарні, але текст мені не сподобався. Допоможіть його удосконалити».

* Досвід роботи вчителя – на компакт-диску цього номера.

Що ж, прочитаємо складений опис. (Текст для редагування подано на екрані).

Стривожилась осінь, побачивши, що літо відпливає на золотому човні. Ой леле! Пора братися за роботу. Одягає осінь у золоті шати дерева. Заплітає осінь берізки у коси золоті стрічки. Калині і горобині осінь подарувала червоне намисто. Провела у вирій журавлів. Усім догодила осінь!

– Які недоліки у тексті ви помітили? (Зайве повторення слова **осінь**). Спробуємо допомогти Осені – текст зробити красивішим.

IV. Оголошення теми і завдань уроку

– Отож, сьогодні на уроці ми дізнаємось, які слова допомагають уникнути в мовленні невиправданих повторень, навчимося добирати і вводити у тексти слова, близькі за значенням. Здивуємо гостю нашими знаннями?

V. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу

A) Спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя

Прочитайте слова, спроектовані на екрані: *красуня, художниця, чарівниця, трудівниця*. Чи можна їх назвати близькими за значенням? Звичайно, ні. А тепер спробуйте замінити ними слово *осінь* у тексті. Чи стали вони близькими за значенням?

Вправа 140

– Щоб допомогти Осені відредагувати текст, виконаємо вправу 140. Прочитайте слова у першій колонці. У якому значенні вжито виділені слова? Доберіть до них слова у прямому значенні.

Сонце *сміється* – сонце *світить*.

Туман *лягає* – туман *опускається*.

Сніжинки *танцюють* – сніжинки *падають*.

Струмок *співає* – струмок *дзюрчить*.

Лягає – опускається, танцюють – падають, співає – дзюрчить... Ці слова поза реченнями, які ми читали, є синонімами? Ні, ці пари слів без відповідних речень не виступають синонімами. А коли вони ними стають?

B) Висновки, формулювання правила учнями

Слова можуть ставати близькими за значенням у певному тексті. Тоді вони вживаються у переносному значенні.

B) Уточнення формулювання правила та добір нових прикладів для його ілюстрування

– Чого допомагають уникнути такі синоніми?

– Якого забарвлення вони надають текстові?

– Замініть слово *листя* образним синонімом: Скидають дерева золоті листочки додолу (Скидають дерева своє золоте *вбрання* додолу. Скидають дерева свої золоті *шати* додолу).

– До якої частини мови належать слова *листочки, одяг, шати*?

– А зараз ми побачимо, чи інші частини мови можуть теж бути синонімами. Чарівниця Осінь приготувала завдання, які допоможуть нам отримати нові знання про синоніми. Як ви гадаєте, на чому вона могла їх написати? Звичайно, на листочках. Візьміть із «чарівної скриньки» по одному листочку. Об'єднайтеся для виконання завдання у групи за кольором листочків. Виконайте завдання, написані на них.

1 група

Перебудуйте речення так, щоб воно стало спонукальним. Знайдіть синоніми. Якою частиною мови вони виражаються?

Вересень ніжний, ласкавий і милий дає нам свою осінню силу. (Вересню ніжний, ласкавий і милий, дай нам своєї осінньої сили).

2 група

Запишіть народні прикмети про осінь, знайдіть у них синоніми. До якої частини мови вони належать?

Рано опало листя на липах – зима буде люта. Пізній листопад – до суворої зими.

3 група

Доберіть до слова *осінь* дієслова – такі, щоб ми змогли побачити її подорож нашим краєм. До якої частини мови вони належать?

Осінь (що робить?) крадеться, мандрує, крокує, летить над Волинню.

Яке із дієслів найкраще характеризує нинішню осінь?

4 група

Знайдіть слова – ознаки осені. Яке з них зайве? Поясніть, чому.

Осінь красива, гарна, вродлива, чарівна, добра. (Зайве – добра, бо воно не стосується зовнішності).

– Слова яких частин мови можуть об'єднуватись у синонімічні ряди?

– Чи можна в один синонімічний ряд ставити слова, що належать до різних частин мови?

– Чи будь-які слова однієї частини мови можуть бути синонімами?

Висновок. Синонімами можуть бути слова будь-якої частини мови. Найчастіше ними є іменники, прикметники, дієслова. Щоб стати синонімами, вони повинні мати подібне значення.

Фізкультхвилинка

Осінь, осінь по землі крокує,

Осінь, осінь стала на порі.

Осінь тихо листячко фарбує

В жовті та червоні кольори.

Дощик пісню осені співає,

А краплинки дрібно стукотять.

У таночку листячко кружляє

І пташки у вирій вже летять.

VI. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності

A) Формування вмінь користуватися отриманими знаннями під час виконання вправ під керівництвом учителя

– Яке слово у пісні повторюється?

– В образі кого ви її уявляєте? (В образі *трудівниці, художниці, чарівниці, золотокусої дівчини, багатой пані, володарки*).

– Чи є вони синонімами? А чи можуть вони стати ними у тексті, ми зараз побачимо. Використовуючи ці слова, відредагуйте текст листа, який надіслала нам Осінь, уникаючи невиправданих повторів слів. Запишіть його.

Прокинулася осінь зі сну. Побачила, що літо відпливає на золотому човні. Ой леле! Пора братися за роботу.

Одягає художниця дерева у золоті шати. Заплітає вона берізки в коси золоті стрічки. Калині й горобині чарівниця подарувала червоне намисто. Провела у вирій журавлів.

Усім догодила володарка.

– Прочитайте відредагований текст. Порівняйте перший і той, який ви відредагували. Який подобається вам більше? Чому? То яка роль синонімів у тексті?

Б) Самостійна творча робота

– Пригадайте вірші про осінь, які ми вчили на уроках читання. Знайдіть у них синоніми.

Задощило. Захлюпало. Серпень випустив серп.

Цвіркуни й перепілочки припинили концерт.

*Темная діброва **стихла і мовчить**;*

Листя пожовтіле з дерева летить.

*Де не взявся **вітерець, непосидько-пустунець**,*

Заходився коло хати жовте листя підмітати.

– Користуючись виділеними словами, складіть розповідь «Про що розповів нам осінній вітер».

VII. Домашнє завдання. Вправа 140 (завд. 3)

VIII. Підсумок уроку

– Що нового про синоніми ви дізналися на уроці?
– А зараз подивіться на гостю. Скажіть, якою вона стала? Які слова допомогли її розфарбувати у яскраві кольори? То яку роль виконують у тексті синоніми?

– Чи задоволені ви отриманими знаннями?

– Тож з нетерпінням будемо чекати нових завдань від Осені-чарівниці.

Література

1. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методич. посібн. для студ. вищих навч. закл. / М. С. Вашуленко. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
2. Вашуленко М. С. Формування мовної особливості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання / М. С. Вашуленко // Початкова шк. – 2001. – № 1. – С. 77.
3. Вашуленко М. С. Рідна мова : підручн. для 3 кл. / С. М. Вашуленко, О. І. Мельничайко. – К. : Освіта, 2003. – С. 62–64.
4. Дорошенко С. І. Методика викладання української мови : навч. посібн. / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко – К. : Вища шк., 2002. – 97 с.
5. Зевако В. Цікаві завдання з української мови в початковій школі : посібн. для вчителя / В. Зевако, С. Непийвода. – Т. : Підручники і посібники, 2004. – 128 с.
6. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1–4 кл. – К. : Початкова шк., 2006. – С. 42–59.